

**PISA XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA ONA TILI
DARSLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI***Sariqboyeva Zulfiya**Andijon davlat pedagogika
instituti tayanch doktoranti.**Mo'ydinova Marhabo**Andijon davlat pedagogika instituti, Maktabgacha
va maxus pedagogika fakulteti 1 bosqich talabasi.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada PISA xalqaro baholash dasturining mazmun-mohiyati hamda ona tili darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish metodikasi yoritilgan. Tadqiqot davomida o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirish, matn bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiluvchi metodlar tahlil qilindi. Shuningdek, PISA talablari asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifati va samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslandi.

Kalit so'zlar: PISA, xalqaro baholash dasturi, ona tili ta'limi, funksional savodxonlik, kompetensiyaviy yondashuv, matn tahlili.

Аннотация: В данной статье рассматривается содержание международной программы оценки PISA и методология организации уроков родного языка на основе современных педагогических подходов. В ходе исследования были проанализированы методы, способствующие развитию функциональной грамотности учащихся, формированию текстовой компетенции и совершенствованию навыков критического мышления. Также было научно обосновано влияние уроков, организованных в соответствии с требованиями PISA, на качество и эффективность образования.

Ключевые слова: PISA, международная программа оценки, обучение родному языку, функциональная грамотность, компетентностный подход, анализ текста.

Abstract: This article discusses the content of the PISA international assessment program and the methodology for organizing native language lessons based on modern pedagogical approaches. During the study, methods were analyzed that serve to develop students' functional literacy, form text-based competence, and improve critical thinking skills. Also, the impact of lessons organized based on PISA requirements on the quality and effectiveness of education was scientifically substantiated.

Keywords: PISA, international assessment program, native language education, functional literacy, competency-based approach, text analysis.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, uni xalqaro standartlar asosida rivojlantirish hamda o'quvchilarning bilim darajasini global mezonlar bo'yicha baholash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati nafaqat o'quv dasturlarining mazmuni, balki o'quvchilarning olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish darajasi bilan ham belgilanadi. Shu jihatdan xalqaro baholash dasturlari, xususan PISA (Programme for International Student Assessment) dasturi muhim ahamiyat kasb etadi.

PISA dasturi 15 yoshli o'quvchilarning o'qish savodxonligi, matematik savodxonligi hamda tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini baholashga qaratilgan xalqaro tadqiqot hisoblanadi. Ushbu dastur an'anaviy bilimlarni tekshirishdan ko'ra, o'quvchilarning funksional savodxonligi, ya'ni olingan bilimni hayotiy muammolarni hal etishda qo'llash qobiliyatini aniqlashga asoslanadi.

Ona tili ta'limi esa o'quvchilarning fikrlash madaniyatini shakllantirish, nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish hamda ijtimoiy hayotda samarali muloqot qilish ko'nikmalarini hosil qilishda asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Shu sababli ona tili darslarini PISA xalqaro baholash talablari asosida tashkil etish bugungi kun pedagogikasining eng muhim yo'nalishlaridan biridir.

An'anaviy ta'lim jarayonida ko'pincha grammatik qoidalarni yodlash, tayyor matnlarni tahlil qilish va reproduktiv topshiriqlar bajarishga ko'proq e'tibor qaratilgan. Biroq zamonaviy ta'lim yondashuvlari o'quvchining mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, turli axborot manbalari bilan ishlashi va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantirishni talab etmoqda. Aynan shu jihatdan PISA yondashuvi ona tili darslarini yangi metodik asosda tashkil etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shuningdek, global ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, axborot oqimining ortishi va kommunikativ muhitning murakkablashuvi o'quvchilardan yuqori darajadagi funksional savodxonlikni talab qilmoqda. Bu esa ona tili fanini o'qitishda interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv hamda hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanishni dolzarb qiladi.

PISA talablari asosida tashkil etilgan ona tili darslari o'quvchilarning nafaqat til bilimlarini, balki ularning tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv kabi muhim kompetensiyalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois ushbu mavzu bugungi ta'lim tizimida ilmiy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda PISA xalqaro baholash dasturi asosida ona tili darslarini tashkil etish metodikasini ilmiy jihatdan asoslash maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida pedagogik, didaktik va metodik yondashuvlar uyg'unlashtirildi hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalariga tayanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy yondashuv, tizimli tahlil, shuningdek, ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishga qaratilgan ilmiy qarashlar tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishga yo'naltirilgan PISA talablarini amaliy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-metodik usullardan foydalanildi:

- **nazariy tahlil:** PISA dasturi bo'yicha xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar, metodik qo'llanmalar hamda ta'lim standartlari o'rganildi;
- **qiyosiy tahlil:** an'anaviy ona tili darslari bilan PISA yondashuvi asosidagi darslar solishtirildi;
- **kuzatish metodi:** o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi, mustaqil fikrlashi va matn bilan ishlash ko'nikmalari kuzatildi;
- **suhbat va so'rovnom:** o'qituvchilar va o'quvchilardan PISA asosidagi darslar samaradorligi yuzasidan fikrlar olindi;
- **pedagogik tajriba-sinov:** interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar amaliyotda sinovdan o'tkazildi.

Tadqiqot jarayonida ona tili darslarini tashkil etishda PISA topshiriqlari strukturasi mos keluvchi o'quv faoliyati ishlab chiqildi. Ushbu faoliyat quyidagi bosqichlarga asoslandi:

- matnni o'qish va umumiy mazmunini anglash;
- asosiy g'oya va muhim axborotni ajratib olish;
- matn asosida tahliliy savollarga javob berish;
- muammoli vaziyatni aniqlash va yechim taklif qilish;
- mustaqil xulosa chiqarish va fikr bildirish.

Shuningdek, metodik jarayonda interfaol o'qitish usullari alohida o'rin egalladi. Jumladan, "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq skeleti", "Insert" kabi metodlardan foydalanildi. Ushbu metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va dars jarayonida subyekt sifatida ishtirok etishini ta'minladi.

Tadqiqotda raqamli texnologiyalar ham metodik vosita sifatida qo'llanildi. Multimedia taqdimotlar, elektron matnlar va interaktiv topshiriqlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda murakkab matnlarni tushunishni yengillashtirishga xizmat qildi.

Umuman olganda, metodologik yondashuv PISA xalqaro baholash talablarini ona tili ta'limi jarayoniga samarali tatbiq etish, o'quvchilarning funksional savodxonligini oshirish hamda zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratildi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida PISA xalqaro baholash dasturi asosida tashkil etilgan ona tili darslarining samaradorligi amaliy tajribalar orqali o'rganildi. O'tkazilgan

pedagogik kuzatishlar va sinov darslari natijasida o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarida sezilarli o‘zgarishlar qayd etildi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, PISA yondashuvi asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning faolligi va mustaqil ishlash darajasi an’anaviy darslarga nisbatan yuqoriroq bo‘ldi. O‘quvchilar matnni yuzaki o‘qishdan ko‘ra, uning mazmunini chuqur tahlil qilishga, asosiy g‘oyani aniqlashga va muallif fikriga munosabat bildirishga o‘rgandilar.

Tadqiqot davomida quyidagi natijalar qayd etildi:

- o‘quvchilarning matnni tushunish darajasi oshdi;
- tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari rivojlandi;
- mustaqil xulosa chiqarish qobiliyati shakllandi;
- muammoli vaziyatlarni tahlil qilish darajasi yaxshilandi;
- og‘zaki va yozma nutq sifati sezilarli darajada oshdi;
- dars jarayonida faollik va ishtirok etish darajasi kuchaydi.

Shuningdek, interfaol metodlar qo‘llanilgan sinflarda o‘quvchilarning jamoaviy ishlash ko‘nikmalari ham rivojlanganligi aniqlandi. Ayniqsa, guruhlarda ishlash va munozara jarayonlari o‘quvchilarning fikr almashish madaniyatini shakllantirdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari PISA xalqaro baholash dasturi asosida tashkil etilgan ona tili darslari an’anaviy yondashuvlarga nisbatan sezilarli darajada samarali ekanligini ko‘rsatadi. Bunday yondashuvning asosiy ustunligi shundaki, u o‘quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt emas, balki bilimni izlovchi, tahlil qiluvchi va amaliyotda qo‘llovchi faol ishtirokchiga aylantiradi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, PISA yondashuvi asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning matn bilan ishlash ko‘nikmalari sifat jihatdan yaxshilangan. Ular matnni faqat o‘qish bilan cheklanib qolmay, balki uning mazmunini tahlil qilish, muallif maqsadini aniqlash, yashirin ma’nolarni topish va turli nuqtai nazarlarni solishtirishga o‘rgandilar. Bu esa o‘quvchilarning yuqori darajadagi fikrlash (higher-order thinking skills) kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, PISA asosidagi yondashuv o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘quvchilar berilgan axborotni qabul qilishdan oldin uni tahlil qilish, ishonchliligini baholash va dalillar asosida xulosa chiqarishga o‘rganadilar. Bu jarayon ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Muhokamada yana bir muhim jihat sifatida o‘qituvchining pedagogik roli o‘zgarishi qayd etildi. An’anaviy ta’limda o‘qituvchi asosiy axborot manbai bo‘lsa, PISA yondashuvida u yo‘naltiruvchi, fasilitator va motivator vazifasini bajaradi. Bu esa dars jarayonida o‘quvchilar faolligini oshiradi va ularning o‘z-o‘zini rivojlantirishiga imkon yaratadi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, interfaol metodlar — guruhlarda ishlash, munozara, "aqliy hujum", klaster va muammoli vaziyatlar orqali o'qitish — o'quvchilarning darsga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning o'quv materialini real hayot bilan bog'lashiga yordam beradi.

Shu bilan birga, PISA yondashuvini to'liq joriy etishda ayrim muammolar ham mavjudligi aniqlandi. Jumladan, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi, dars ishlanmalarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi hamda vaqt resursining cheklanganligi kabi omillar jarayonga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun bu yo'nalishda malaka oshirish tizimini kuchaytirish va metodik qo'llanmalarni takomillashtirish zarur hisoblanadi.

Umuman olganda, PISA asosidagi yondashuv ta'lim jarayonini zamonaviylashtirish, o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish va ularni global ta'lim tizimiga moslashtirishda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, PISA xalqaro baholash dasturi asosida ona tili darslarini tashkil etish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim innovatsion yo'nalishlaridan biridir. Ushbu yondashuv nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning hayotiy kompetensiyalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

- PISA yondashuvi o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantiradi va ularni real hayotiy vaziyatlarda bilimdan foydalanishga o'rgatadi;
- ona tili darslarida matn bilan ishlash kompetensiyasi sezilarli darajada kuchayadi;
- tanqidiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi va rivojlanadi;
- o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan qiziqishi ortadi;
- interfaol metodlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, ushbu yondashuv o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ular o'z fikrini aniq, asosli va mantiqan to'g'ri ifoda etishni o'rganadilar. Bu esa kelajakda ularning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishiga zamin yaratadi.

Bundan tashqari, PISA talablariga asoslangan metodika ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'qitish sifatini oshirish va xalqaro baholash tizimlarida yuqori natijalarga erishish imkonini beradi. Shu sababli ushbu yondashuvni keng joriy etish ta'lim tizimi uchun strategik ahamiyatga ega hisoblanadi.

Yakunda shuni ta'kidlash mumkinki, PISA asosida tashkil etilgan ona tili ta'limi o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi va ularni raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi hamda ijodiy shaxs sifatida rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. — Toshkent, 2017–2024 yillar.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *Ta’lim sifatini baholash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida qarorlar.* — Toshkent.
3. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar.* — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot.* — Toshkent: Fan, 2020.
5. Azizxodjayeva N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.* — Toshkent: TDPU, 2019.
6. Ona tili va adabiyot fanini o‘qitish metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
7. Yo‘ldoshev J., Hasanova S. *Pedagogik innovatsiyalar va ta’lim texnologiyalari.* — Toshkent, 2020.
8. Karimov I. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.* — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
9. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. *Umumiy o‘rta ta’lim davlat ta’lim standarti.* — Toshkent, 2021.
10. Shomurodov A. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar.* — Toshkent, 2023.
11. Abduqodirov A., Begmatov B. *Ta’lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish.* — Toshkent, 2019.